

Statsvetenskapliga förbundet

Förbundsredaktör: Katarina Roos

Jämställdhetsperspektiv på statsvetenskaplig forskning

I det föregående numret ägnades förbunds-sidorna åt Statsvetenskapliga förbundets jämställdhetskartläggning. Syftet med texten i föregående nummer var att sammanfatta och kommentera några av huvudresultaten för att på så sätt väcka intresse och förhoppningsvis bidra till en ökad spridning av resultaten. Tanken var att det skulle bli en sammanfattande text på förbundssidorna. Rapporten är dock rik på resultat och därför används några av dessa som utgångspunkt även i detta nummer av *Statsvetenskaplig tidskrift*.

I föregående nummer sammanfattades rapportens huvudresultat med avseende på könsfördelningen inom ämnet, över tid, inom och mellan tjänstekategorier samt inom och mellan institutioner och miljöer vid olika lärosäten. Även om det fortfarande finns skevheter har könsfördelningen över tid ändrats i önskvärd riktning. Men det har gått långsamt och det finns också tecken på att utvecklingen har stannat av. Ökningen av kvinnor i ämnet har framförallt skett underifrån, genom att fler kvinnor kommit in i via forskarutbildningen. Därför är det oroväckande att 27 procent av de kvinnor som disputerade i statsvetenskap under den undersökta tidsperioden 2010–2015 hade lämnat akademien vid tidpunkten för kartläggningen. Motsvarande siffra för män var 21 procent.

Det tema som står i fokus denna gång är jämställdhet i relation till forskning. Först sammanfattas några av huvudresultaten från jämställdhetskartläggningen som rör forskningsfinansiering. Därefter beskrivs ett pågående arbete i en av våra systerorganisationer som rör könsmonster i vetenskaplig publicering.

MERITERING OCH MEDEL

I förbundets jämställdhetskartläggning redovisas andelen forskning som finansieras av externa forskningsmedel bland män och kvinnor i olika tjänstekategorier. Externa medel är en typ av forskningsfinansiering som på goda grunder kan kallas ”finpengar” eftersom de erhålls i hård konkurrens från något av forskningsråden. Som bekant är beviljandegraden låg och ansökningarna är, liksom de goda idéerna, många. Att passera det nålsöga som beredningsprocesserna vanligtvis innebär, betraktas därför som mycket meriterande. Finansieringen kan lägga grunden för den framtida forskningskarriären för mer juniora forskare och är en viktig parameter i karriärutvecklingen för mer seniora forskare. Tjänstekategorin meriteringstjänster är särskilt viktig eftersom de i någon mån berättar något om det framtida jämställdhetsläget inom ämnet. Många i kategorin är sannolikt relativt nydisputerade.

I de två tjänstekategorierna som är i huvudsak forskningsförberedande, forskar (totalt 40 personer) och postdoctjänster (totalt 25 personer) har majoriteten, oavsett kön, extern forskningsfinansiering. Endast omkring en tredjedel finansieras av andra typer av medel. Om vi slår ihop de två tjänstekategorierna är könsfördelningen i det närmaste jämn men männen har externa forskningsmedel i något högre utsträckning (79 procent) än kvinnorna (75 procent). Inom tjänstekategorierna finns intressanta skillnader. Kvinnor utgör en majoritet av de som innehar forskartjänster. Fastän männen är färre till antalet har de högre grad av externfinansiering än sina kvinnliga kollegor. Postdoctjänsterna är färre till antalet än forskartjänsterna. Bara en

tredjedel av postdoktorerna är kvinnor. Männen är både fler och har i högre utsträckning än kvinnorna, extern forskningsfinansiering. Grundorsaken till den skeva fördelningen faller emellertid tillbaka på den ojämna könsfördelningen. I kategorin biträdande lektor är könsfördelningen i det närmaste jämn. Det är en högre andel av kvinnorna i gruppen som har externa medel i jämförelse med männen i samma grupp men eftersom det är en så liten grupp förefaller skillnaderna större än vad de faktiskt är. Det stora flertalet av de anställda är lektorer. I förbundets kartläggning särredovisas visstidsanställda, tillsvidareanställda och lektorer som är docenter. Mönstret är dock detsamma i samtliga tre kategorier. Omkring 38 procent av kvinnorna som är anställda som lektorer har externa forskningsmedel medan motsvarande siffra för männen är 29 procent. 32 procent av de kvinnliga professorerna och 29 procent av de manliga har externa medel. Omkring en tredjedel av befordrade professorer har externa medel, både bland männen och kvinnorna. I gruppen professorer som erhållit tjänst i konkurrens är andelen med externfinansiering högre bland kvinnorna än bland männen. Det är emellertid så få kvinnor i den här kategorin, att en person motsvarar en stor procentuell förändring.

En annan aspekt på jämställdhet i relation till forskning är roll i forskningsprojekt. Kartläggningen visar att en något högre andel av kvinnorna är ledare för forskningsprojekt. En något högre andel av männen deltar som medverkande i forskningsprojekt. Det ska dock inte felaktigt tolkas som att *fler* statsvetenskapliga forskningsprojekt leds av kvinnor än män. Resultaten i kartläggningen tyder inte på att kvinnor missgynnas systematiskt i ansökningsprocessen. Tendensen förefaller vara att kvinnor på mer seniora positioner har högre andel externfinansierad forskning än sina manliga kollegor. De får så att säga

vila på egna lagrar. För meriteringstjänster är mönstret emellertid det motsatta, då andelen med extern finansiering är högre bland männen än bland kvinnorna. Det är rimligt att anta att huvudsökande i projekt ofta är mer seniora och att personer på meriteringstjänster ofta rekryteras till projekt, snarare än att de själva är huvudsökande även om det också förekommer. Sammantaget kan dessa resultat tolkas som att kvinnliga seniora forskare i högre utsträckning måste finansiera sin forskning på egen hand, medan framförallt män som befinner sig i sin tidiga forskningskarriär, tenderar att rekryteras in i forskargrupper av andra mer seniora kollegor.

PUBLISH OR PERISH

Vi lämnar förbundets jämställdhetskartläggning för ett ögonblick och gör en utblick mot ett pågående arbete i en av våra stora systerorganisationer, the American Political Science Association. The APSA Committee on the Status of Women in the Profession samlar kontinuerligt in data för att utvärdera kvinnors situation och karriärmöjligheter inom professionen. Kommitténs arbete och projekt som är knutna till kommittén finns beskrivna på deras hemsida, <http://web.apsa-net.org/cswp/>, där också viss data finns tillgänglig. Professor Jane Mansbridge har bland annat sammanställt ett material under namnet "Graphs that will make you gasp" som ger illustrativa exempel på hur såväl livsvillkor som akademiska villkor skiljer sig åt mellan män och kvinnor. För den som söker undervisningsmaterial är detta en rik källa att ösa ur.

I APSA:s egen tidskrift *PS, Political Science and Politics*, har ett antal artiklar publicerats under temat "Gender in the Journals", i vilka publiceringsmönster med avseende på kön systematiskt granskats. I aprilnumret från föregående år publicerades en artikel i vilken Teele och Thelen (2017) granskat

publiceringsmönster i tio av de mest prestigefulla statsvetenskapliga tidskrifterna.¹ De har undersökt närmare 8 000 artiklar systematiskt under en tidsperiod från 1999 till 2015 ur ett jämställdhetsperspektiv. Att bli publicerad i någon av dessa tidskrifter är mycket prestigefullt. Forskning som publiceras här betraktas per definition som forskning av hög kvalitet. Teele och Thelens resultat är nedslående läsning. Ett genomsnitt för andelen kvinnor bland författarna har beräknats över hela den aktuella tidsperioden. Lägst andel kvinnor bland författarna (18 procent) återfanns i *American Journal of Political Studies*. De övriga tidskrifterna kan delas in i två kategorier. I den ena kategorin utgjorde kvinnor omkring 23 procent av författarna och i den andra kategorin omkring en tredjedel. Siffrorna står inte i paritet med könsfördelningen i yrkeskåren. Kvinnor som grupp är underrepresenterad i samtliga tidskrifter.

Än mer intressant blir det när undersökningseenheten är artikel istället för författare. Teele och Thelen (2017) visar att samförfattade artiklar har blivit allt vanligare i samtliga av de studerade tidskrifterna. Den vanligaste artikelformen är emellertid fortfarande en artikel författad av en man. Även om andelen har minskat över tid utgör de fortfarande omkring 40 procent av artiklarna i de tio undersökta tidskrifterna. Bakom den näst vanligaste typen av artiklar finns en författarkonstellation bestående av enbart manliga forskare. Dessa utgör omkring en femtedel av det totala antalet artiklar. Författarteam där både män och kvinnor ingår utgör cirka 15 procent av artiklarna. Ensamförfattade artiklar av kvinnor utgör omkring 17 procent av artiklarna. Artiklar författade av en forskargrupp bestående av enbart kvinnor utgör endast omkring 3 procent av det totala antalet. Ökningen av kvinnor bland artikelförfattare över tid, har skett genom att kvinnor i

allt högre grad ingår i forskargrupper tillsammans med män. Andelen artiklar författade av enbart en kvinna eller en grupp av kvinnor har varit relativt stabil över tid. Det ska dock tilläggas att det förekom en betydande variation mellan de enskilda tidskrifterna. Att omkring en femtedel av artiklarna består av författarteam bestående av enbart män, kan tyda på att könsskillnaderna beror på att kvinnor har lägre sannolikhet att inkluderas i forskargrupper som publicerar i topprankade tidskrifter. Det finns därtill forskning från andra ämnen som visar att kvinnors kompetens värderas lägre om flertalet av de artiklar som åberopas vid en anställningsprocess är samförfattade, medan det inte påverkar värderingen av mäns kompetens negativt (Teele & Thelen 2017).

Talesättet, *damned if you do, damned if you don't*, ligger onekligen nära till hands för att beskriva det dilemma som kvinnliga forskare riskerar att hamna i.

Den tredje aspekten som Teele och Thelen (2017) undersöker är könsmonster i relation till metodologisk ansats. Kvinnor är överrepresenterade bland författarna till artiklar som har en kvalitativ ansats, medan de är underrepresenterade bland författarna till artiklar som har en kvantitativ ansats. I fyra av de studerade tidskrifterna publiceras nästan uteslutande artiklar med statistisk analys och i dessa är andelen kvinnliga författare som lägst eller bland de lägsta. I flertalet av de resterande tidskrifterna är huvuddelen av artiklarna kvantitativt orienterade även om en stor andel av artiklarna har en kvalitativ ansats. I enbart två av tidskrifterna utgör forskningsartiklar med kvalitativ ansats majoriteten. Det är också samma tidskrifter som har högst andel kvinnliga författare.

I juli numret av *PS, Political Studies and Politics* i år publicerades ytterligare ett antal artiklar under temat "Gender in the Journals",

1 The American Political Science Review (APSR), Perspectives on Politics (PS), American Journal of Political Science (AJPS), Comparative Politics (CP), Comparative Political Studies (CPS), International Organization (IO), Journal of Conflict Research (JCR), Journal of Politics (JOP), Political Theory (PT) och World Politics (WP).

vilka sökte förklara de mönster som framkom i den föregående artikeln från 2017 (Brown & Samuels 2018). Bland annat gjordes fördjupade analyser av reviewprocesserna i fem av de tio tidskrifterna. Forskarna fann inget stöd för att kvinnor systematiskt skulle missgynnas under reviewprocessen i någon av de studerade tidskrifterna.

I genomgången var *American Political Science Review* den tidskrift som hade lägst andel kvinnliga författare av de tio tidskrifterna. Forskarna analyserade två separata årgångar med fyra års mellanrum, vilket betyder att det var två olika redaktionsråd vid de två undersökta tillfällena. Det visade sig att det var ungefär lika hög andel av de insända artiklarna som blev accepterade för publicering, för såväl män som kvinnor. Refuseringsgraden var lika hög för män som för kvinnor. Skevheten bestod i det totala antalet insända artiklar författade av manliga forskare respektive kvinnliga forskare. Sammantaget var det omkring 360 artiklar som var författade och insända av kvinnor. Antalet artiklar av manliga författare var 1250, vilket är 3,5 gånger så många. Telen och Thele (2017) sökte ett samband mellan metodologisk ansats och publiceringsgrad. Den fördjupade analysen av Breuning et. al. (2018) visade, åtminstone vid de två undersökta tidpunkterna, att kvalitativt inriktade artiklar tvärtom accepterades i något högre utsträckning än vad som kunde förväntas utifrån fördelningen i den totala populationen av artiklar. Forskarna fann att de författare som själva varit reviewers hade en fördel som gav högre sannolikhet att få en artikel accepterad i granskningsprocessen. De kunde se att olika typer av studier, t.ex. komparativa studier hade större chans att accepteras vid det ena tillfället än det andra, men resultatet gick inte att tolka till vare sig mäns eller kvinnors fördel. De fann vidare visst stöd för att forskare knutna till framstående forskningsmiljöer hade högre sannolikhet att få en artikel accepterad för publikation. Dessa framstående forskningsmiljöerna är i hög grad befolkad av män.

Mycket tyder på att det handlar om rekrytering till forskarnätverk, och att män generellt sett har större sannolikhet för att rekryteras till sådana. Författarna avslutar med att konstatera att antalet insända artiklar av kvinnliga forskare hade ökat kraftigt (47 procent) mellan 2010 och 2014 (Breuning et. al., 2018). Något som emellertid inte kommenterades i artikeln var att antalet artiklar författade av manliga forskare ökade också under samma tidsperiod, om än i något lägre omfattning (24 procent).

TILLBAKA TILL SVEDALA OCH TANKAR FÖR FRAMTIDEN

Betydelsen av metodologisk inriktning analyserades även i förbundets jämställdhetskartläggning. Nästan tre fjärdedelar av kvinnorna inom svensk statsvetenskap är huvudsakligen kvalitativt orienterade. Drygt hälften av männen arbetar kvalitativt. Närmare en tredjedel av männen, men bara var femte kvinna, arbetar huvudsakligen med kvantitativa metoder. Mönstret känns igen från Teele och Thelens (2017) artikel. Vi kan dock inte med säkerhet veta vad det betyder, vilka konsekvenser det får eftersom sambanden inte är vare sig enkla eller entydiga. I dagens mäta-väga-och-jämföra-samhälle där big data är detsamma som goda förutsättningar för big-money, torde dock forskare som är kvantitativt orienterade ha ett visst försprång. Om målet är jämställdhet, bör vi reflektera över vilka normer som produceras och reproduceras i metodundervisningen i statsvetenskap, både på grund och avancerad nivå och forskarnivå.

Det är tydligt att forskande män i högre utsträckning än forskande kvinnor försöker publicera sig i högt rankade, välrenommerade tidskrifter. Vad beror det på? Är det för att män generellt sett har högre tilltro till sin egen förmåga? Är det för att män generellt sett ingår i stöttande nätverk och i forskningsmiljöer som främjar framgång? Är det för att kvinnor generellt sett befinner sig i mer undervisningsorienterade miljöer? Varför fanns det i de tidigare

refererade studierna, gott om exempel på manshomogena forskarteam som publicerat gemensamma artiklar men nästan inga motsvarigheter med enbart kvinnor? Det är lockande att dra slutsatsen att kvinnor både äger problemet och lösningen. ”Om bara kvinnor vågade, ville och stöttade varandra” att satsa på de mest högrankade tidskrifterna, skulle problemet lösas sig. Eller ”om fler kvinnor arbetade med kvantitativa metoder i statsvetenskap” så kommer vi tids nog att nå jämställdhet. Vid det här laget borde vi veta att utvecklingen inte sker av sig själv och att det inte bara är kvinnor som måste vara medvetna om, och ha beredskap att ändra, normer och handlingsmönster.

Metaforen med det läckande röret brukar användas för att beskriva hur kvinnor successivt sorterar ut under karriärvägen. Att, som nämndes i inledningen, en högre andel av disputerade kvinnorna lämnar akademien är ett sådant exempel. I de granskade reviewprocesserna föreföll rören vara täta. Roten till problemen är dock komplexa och har uppstått långt innan reviewprocessen startar. Det handlar om hur vi gör kvinnor till kvinnor och män till män, inom såväl som utanför professionen. Vi måste vara medvetna om de normer som styr vilka som rekryteras till forskningsgrupper, nätverk, och meriteringstjänster och på vilka grunder det sker. Vem bedöms som kvalificerad och hur värderar vi olika kompetenser mot varandra? Kön spelar roll i sammanhanget. Vi måste vara beredda på att ifrågasätta både våra egna och kollegors normer och föreställningar. Om målet är

jämställdhet och vi vill eftersträva en förändring vill säga.

Om några veckor är det dags för utdelningen av Nobelpriset. Det brukar vara tätt mellan frackarna på scenen vid prisutdelningen. Mest svåråtkomligt för kvinnliga forskare verkar nobelpriset i fysik vara eftersom endast tre kvinnor, av drygt 200 pristagare, har belönats för sin forskning. Däremot finns det genom historien exempel på kvinnliga forskare som gjort banbrytande upptäckter men som inte belönats med ett nobelpris. Däremot har deras manliga kollegor som tillämplat upptäckterna erhållit det åtråvärda priset. Därför är det extra glädjande att professor Jane Mansbridge tilldelades 2018 års Skytteanska pris i statskunskap, vilket kanske är det närmaste nobelpris vi kommer i ämnet. Priset delades ut vid en ceremoni vid Uppsala universitet den 29 september. Motiveringen av pristagaren var att professor Mansbridge ”med skarpsinne, djupt engagemang och feministisk teori har utvecklat förståelsen av demokrati i dess direkta och representativa form”. Majoriteten av de 24 forskare som finns på den prestigefyllda listan av pristagare är män, men gärningen som prisas denna gång kan kanske kompensera något för det.

Med de orden sätter jag punkt för denna gång. I bästa fall har läsningen väckt tankar och reflektioner som kanske kan ge upphov till ett och annat samtal i fikarum, tjänsterum och klassrum.

Katarina Roos är verksam vid Statsvetenskapliga institutionen, Umeå universitet.
E-post: katarina.roos@umu.se